

„BARÁTI ÖLELÉssel”

Fehér Zoltán József: *Dedikált könyvek Takáts Gyula könyvtárában*

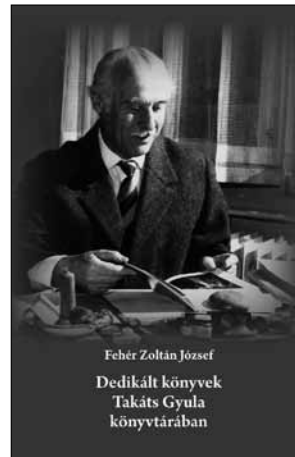
Szerencsés az az író, költő, akinek családja, értő környezete, elkötelezett kutatója gondoskodik arról, hogy nevét, életművét ne lepje be idő előtt a feledés futó pora. Értékeink veszendők, hihetetlenül gyorsan forog az elmúlás malma. El kell gondolkodnunk azon, hogy a változó olvasási szokások, a tömeges kitántorgás, a felgyorsult kulturális átrendeződés időszakában mi lesz a sorsuk azoknak a műveknek, amelyek szerencsésebb korszakokban méltóbb és számosabb befogadóra leltek.

Olykor az örökösöknek is aránytalan küzdelmükbe kerül, hogy a hátrahagyott kéziratok, dokumentumok, töredékek ne kallódjanak el. A huzatos magyar történelem szinte lehetlenné tette, hogy jelentős írónk, költőink könyvtárai érintetlenül fennmaradjanak. A háborúk pusztításai után nemegyszer a hozzá nem értés, a kicsinyesség, a gondatlanság akadályozta megőrzésüket, alapos feltárásukat. Alig akad olyan klasszikus szerzőnk, akinek könyvtáráról, a neki ajánlott kötetekről pontos képünk lehetne.

Takáts Gyula, a *Nyugat* harmadik nemzedékének költője módszeresen gyűjtötte, megbecsülte a neki szóló dedikált műveket. Hagyatéka nem szóródott szét. Életében és a halála óta eltelt évek alatt számos kiadvány, dokumentumközlés tárta fel sokoldalú munkásságának összefüggéseit. Az *Alföldben*, a *Jelenkorban*, az *Életünkben*, a *Somogyban*, a *Helyét kereső nemzedék* című kötetben kiterjedt levelezésének fontos darabjai jelentek meg. Pécssett a Pro Pannonia Kiadói Alapítvány kiadta Martyn Ferencnek hozzá írott üzeneteit (*Levelek Takáts Gyulának*; sajtó alá rendezte: Tüskés Tibor, 1999). Szintén az Alapítvány jóvoltából olvasható a *Fodor András és Takáts Gyula levelezése* (sajtó alá rendezte: Pintér László, 2007), illetve a *Csorba Győző és Takáts Gyula levelezése* (sajtó alá rendezte: Pintér László, 2008) című kötet. (Persze mindez csak ízelítő; reménykedhetünk a méltó folytatásban.) Nyomtatott formában és digitálisan is elérhető a költő életrajza és könyveinek adattára. Előbbi Bengi Lászlónak és a Digitális Irodalmi Akadémiának, utóbbi Magyar Józsefnének és Köpflerné Szeles Juditnak, továbbá a kaposvári Megyei és Városi Könyvtárnak köszönhető.

A hagyatékában fennmaradt dedikált köteteket Fehér Zoltán József dolgozta fel. Az eredményt igényesen rendezte sajtó alá. A könyv bevezetőjében a költőnek szóló ajánlások általános jellemzőit foglalta össze. Két fontos dolog azonnal kiderül ebből a szűk tíz oldalból: Takáts Gyula munkásságának, kapcsolatainak, kéziratainak alapos ismerete, illetve a dedikációk típusainak gondos, közérthető, nem hivalkodó áttekintése. A viszonylag új terület bemutatása során saját megfigyelésein, tapasztalatain kívül elsősorban Lengyel András és Bíró-Balogh Tamás kutatásaira, megállapításaira támaszkodott. Az összeállítás bőséges és pontos jegyzetei lényeges pontokon segítik az olvasó tájékozódását. Számos távolabbi összefüggésre hívják fel a figyelmet.

Pro Pannonia Kiadói Alapítvány
Pécs, 2020
248 oldal, 2700 Ft

Fehér Zoltán József
Dedikált könyvek
Takáts Gyula
könyvtárában

A dedikált kötetek sok minderről árulkodnak. Kiegészíthetik tudásunkat; árnyalhatják ismeretünket az ajándékozók és a megajándékozottak kapcsolati hálójáról. Egy-egy esetben dokumentálhatják a barátság (más esetben a szerelem) kezdetét, a találkozások helyszínét, idejét. Árulkodó életrajzi mozzanatokra is fényt vethetnek. Szerencsés esetben a formális, közhelyes bejegyzések mellett érdekes szójátékoknak, vallomásoknak, alkalmi verseknek is beavatottjai lehetünk. A dedikációk egy része – alkalmi voltuk, rövid üzenetük alapján – a levelekkel rokonítható.

Fehér Zoltán József betűhíven, a tördelést is érzékeltetve közölte a körülbelül 1300 ajánlást és alkalmi ajándékozási bejegyzést. A több mint 400 szerzőtől származó sorokat időrendbe szerkesztette. A legkorábban előforduló adat után ugyanattól a költőtől, írótól, műfordítótól, helytörténésztől, múzeumi szakembertől következnek a további kötetek. Az elsők közé természetesen a fiatalkori barátok, szerzőtársak, elsősorban a *Nyugat* harmadik nemzedékének költői, írói tartoznak (Weöres Sándor, Vas István, Képes Géza, Jékely Zoltán, Jankovich Ferenc, Hajnal Anna). Ez a „helyét kereső nemzedék” (Takáts Gyula), „botcsinálta nemzedék” (Vas István) vegyesen, nagy szórással kapott helyet Babits folyóiratában. Nem csoda, ha a *Nyugat* mellett önálló fórummal, illetve más lapokkal is kísérleteztek. Verseiket, egymásról is szóló értékeléseiket többek között a *Válasz*, a *Magyar Minerva*, az *Argonauták*, a *Költészet*, az *Új magyar költők*, a *Magyar Irodalmi Almanach 1941.* és a *Termés* hasábjain olvashatták az érdeklődők. Közülük néhányan a *Szép Szóban*, illetve a *Napkeletben* és a *Kelet Népeben* is feltűntek.

A közös indulás és az útkeresés az esetek többségében több évtizedes barátsággá vált. A dedikációk jó részében ennek megfogalmazását is láthatjuk. A hűség nem csupán a bejegyzések számában, hanem idejében is nyomon követhető. Nem múltó barátságokat dokumentálnak a háromnegyed évszázad dedikációi: Weöres Sándor (1934–1983); Vas István (1935–1991); Jékely Zoltán (1937–1981); Képes Géza (1937–1988). Bevezetőként említek néhány érdekességet. Tatay Sándor 16 dedikált kötete közül a *Zápor* a legérdekesebb: „Takáts Gyuszi élettársamnak szeretettel Bpest 1941. okt. 3. Tatay Sanyi” (17.). Amikor ezt bejegyezte, aligha gondolt arra, hogy évtizedek múlva milyen konnotációja lesz ennek a mondatnak. Későbbi kötetekben a „komámnak” és a „komáméknak” minősítéssel találkozhatunk többször.

Weöres Sándor esetében az első kötettől (*Hideg van*) az *Egybegyűjtött írások* 1970-es kiadásáig terjed a sor. Sőt, valamivel tovább is. A szerkesztő besorolta a fiatalabb költőbarát 1936-os fényképét és a Szederkényi Ervin által szerkesztett, Weöres Sándor 70. születésnapjára kiadott kötetet is. Ez utóbbiban a képzőművész és költő tisztelgők sorában Takáts Gyulától a *Dobogók* című vers szerepel. A „régibb barátsággal” jelzős kapcsolat már *A kő és az ember* ajánlásában olvasható, hogy évtizedek múlva „igen régi barátsággal” formában tűnjön föl az emlékkönyvben. Csak találgatni tudjuk, hogy számos későbbi Weöres-mű dedikált példánya miért hiányzik a hagyatékból és az összeállításból. Ami biztos, barátságuk nem múlt el. Érdemes lenne összevetni a baráti dedikációk viszonzását. (Ezt az ötletet természetesen nem Fehér Zoltán József munkájának hiányaként említém.) A csöngői Weöres Sándor – Károlyi Amy Emlékházban számos Takáts Gyula-dedikáció található. Ezek többnyire változatosabbak, mint a neki szólók. Közülük idézem a következő kis alkalmi verset a *Hódolat Berzesnyei szellemének* című 1976-os kötetből: „Ami minket összeköt / Nikla és Csöngöközt / Somogyból a vázsinnak / küldöm Weöres Sanyinak / és Károlyi Amynak! 976 szeretettel Gyula”. A másik ide kívánczoló megjegyzés a dedikációban is szereplő feleséggel kapcsolatos. Károlyi Amytől mindössze egy tétel szerepel a hagyatékban.

Vas István könyveinek lakonikus ajánlásait több alkalommal Szántó Piroska is kiegészítette, illetve aláírta. A „baráti öleléssel” és a „régibb barátsággal” átnyújtott kötetekből csaknem 40 található a hagyatékban. A dedikálások egy részében Takáts Gyula kedvteléseire, szokásaira is utalás történik. Jékely olykor nem is költőként, íróként, hanem hor-

gászként köszöntötte. A humoros sorok azt jelzik, hogy irodalom mellett más lényeges dolgok is akadnak: „Takáts Gyulának a balatoni halak rémének szaktársi megbecsüléssel Budapest, 1947. X. 12. Jékely Zoltán” (33.). Az *Évtizedek hatalma* című kötetbe ezt írta: „Drága jó barátomnak, Takáts Gyulának, halászatban – vadászatban – madarászatban töltött szolgálati időnk emlékére! Nagy szeretettel: Jékely Zoltán 1979. okt. 4.” Amikor a sorokat lejegyezte, talán közös csöngői látogatásukra és a Weöres Sándorral töltött napokra is gondolt (34.).

Képes Géza verses ajánlásaiban ugyanúgy szó esik a közös emlékekről, a könyvek „cseréjéről”, mint Takáts Gyula méltatásáról és a „szívbeli társ” által rajzolt irodalmi arcképvázlatról. A dedikációk visszatérő témája az idő múlása, a barátságok nem halványuló emléke. Rendre föltűnik a pannon táj, a dunántúli környezet megannyi értéke, közös élménye. A múlthoz szorosan kapcsolódnak a közösen tisztelt irodalmi és képzőművész elődök, mesterek. Közülük kiemelten Csokonai és Berzsenyi.

A somogyi költő ezer szállal kötődött Pécshez, az itteni irodalmi kiadványokhoz és szerzőkhöz. Nem lepődhetünk meg, hogy számos (tucatnyi, olykor több tucatnyi) ajánlást olvashatunk Kocsis Lászlótól, Bárdosi Németh Jánostól, Csorba Győzőtől, Bertók Lászlótól, Tüskés Tibortól. A *híd panasza* című Csorba-kötetet még 1943-ban kapta. A költőbaráthoz számos közös élmény, többek között felejtethetetlen római ösztöndíjuk kötötte. Az utolsó autográf dedikálás ezt idézte. *A város oldalában* című jelenkoros pécsi kötetben e sorok olvashatók: „Stefikének és Gyulának, Gyulának itáliai vitézkedéseinkre emlékezve is. Győző – Pécs 91. okt.” A költő hátrahagyott verseit (Pro Pannonia Kiadói Alapítvány, Pécs, 2000) minden bizonnyal özvegye, Margitka küldte el és ajánlotta a jóbarátnak. A kaposvári hagyatékban a 19 kötet mellett Csorba Győző 80 levele is fennmaradt. Bertók László tanítványi tisztelettel, a példaadó barát iránti megbecsüléssel ajánlotta verseit a kaposvári költőtársának.

Érdemes figyelmet fordítani arra, hogy milyen sok irodalomtörténész, kritikus tisztelte meg dedikált köteteivel Takáts Gyulát. A teljesség igénye nélkül Tüskés Tibort, Csűrös Miklóst, Fábri Annát, Lengyel Balázst, Domokos Mátyást, Pomogáts Bélát és Rónay Lászlót említem.

Külön kell szólni azokról a fiatalabbakról, akik a figyelemért, a támogatásért mondtak köszönetet. Fodor András mindvégig hűséges diákként emlékezett istápolójára. Az 1950-ben kiadott Puskin-fordításától egészen az özvegye által ajándékozott *Kései rádöbbenésig* fél évszázadot ívelt át kapcsolatuk. Hosszan lehetne idézni Veress Miklós, Kerék Imre és Ágh István ragaszkodó, ihletett sorait. A kötetet lapozgató olvasó számos megható ajánlással találkozik majd.

A határokon túli magyar irodalom képviselői – bár nem hiányoznak – viszonylag kisebb kört jelentenek a gyűjteményben. Közülük Nagy Pált, Papp Tibort, Major-Zala Lajost, Rác Istvánt, Horváth Elemért és Mózsi Ferencet említem. Ezt alighanem a kapcsolattartási nehézségekkel magyarázhatjuk. A Kaposvárott élő költő kevesebbet utazhatott, mint sok-sok fővárosi pályatársa.

Takáts Gyula baráti és munkatársi köréhez tekintélyes számú helytörténész, néprajzos, múzeumi szakember tartozott. Hagyatékában számottevő mennyiségű az általuk ajándékozott kiadvány.

A filológus udvariassága a pontosság, az olvasó előzékeny kiszolgálása. Fehér Zoltán József ebben is követendő példát mutat. A kötet végén található adattárral az érdeklődők könnyű tájékozódását segíti. Röviden jellemzi a dedikálások szerzőit, és azt is feltűnteti, hogy hány levelük maradt fenn a hagyatékban. (Bár minél több napvilágot láthatna közülük!) A kötet szerkesztését dr. Szirtes Gábor végezte. Az ízléses kiadvány méltó darabja a Pannonia Könyvek nagy múltú sorozatának.